

Alapítványunk délvidéki konferenciájának – Kosztolányi Dezső és Csath Géza szülőotthona – a fás-ligetes, kellemes őszi hangulatot árasztó Szabadka adott otthont. Már péntek este megkezdtük Szabadka feltérképezését, korábbi ifjúsági találkozóink lelkes résztvevője, Beszédes Árpád nevéhez méltó módon vezérelt minket keresztül-kasul a városon, hogy megtekinthessük a XIX. század építészeti remekeit: a Szt. Teréz templomot, a zsinagógát, a ferencesek templomát, a Zsolnay-fajansszal díszített városházát és a magyar szecesszió egy másik, a kecskeméti Cifra Palotához hasonló játékos műalkotását: a Szabadkai Magyar Konzulátus épületét. Modern látnivalók is helyet kaptak a programban, a Galéria nevű ultramodern bevásárlóközpont tán fajtáinak egyik legvonzóbb példánya: az épületbe lépő vásárló hirtelen egy képzeletbeli kisváros egyik főterén találja magát benne, csak a tetőtér fedett, abból látjuk, hogy valójában egy épület belsejében vagyunk. Az utókor számára a helyiek által a legszelídebb szerbiai politikusként emlegetett Djindjics tiszteletére emlékmű készül, és a háború után fellélegzett város egyre több szép parkkal, virágoskerttel díszelg.

Az első esténket filmvetítéssel zártuk, M. Szabó Imre A temerini fiúk c. filmjét néztük meg. Az öt húsz év körüli magyar srác tragédiáját a szülők fájdalmas kétségbeesésén és a nemzetközi diplomácia tehetetlen közönyén keresztül láttatja a rendező. 61 év vár egy szerb provokátor megveretéséért az öt magyar fiatalra összesen, ezzel elveszítik minden jövőbe vetett reményük. „Nem lesz már belőlük semmi”- nyilatkozzák a szülők, miközben a háborús bűnösök a mai napig szabadon lófrálnak Szerbia területén. Vajon lesz-e, aki síkra száll az ő emberi jogaikért? Becsey Zsolt európai parlamenti képviselő, és Rácz Szabó László, a délvidéki Magyar Polgári Szövetség nevű párt elnöke nyilatkozik a filmben és a rendezővel együtt kiáll a fiatalok mellett. Az anyaország részéről is van teendők, vinnünk kell a hírért a fiatalokat ért végzetes igazságtalanságnak és lehetőség szerint adományokkal segíteni a megárvult szülőket, hogy tudják viselni a bírósági eljárás minden terhét.

Október 31-én a kollektív emberi jogok megvitatására gyűltünk össze a szabadkai Népkör Magyar Művelődési Központ színháztermében Alapítványunk rövid bemutatkozása után *Badis Róbert*, az Identitás Kisebbségkutató Műhely elnöke értékelt a vajdasági magyar civil szféra felmérése során kapott eredményeket. Megállapításai egybevágtak azzal, amit a konferencia első órájában szomorúan tapasztaltunk: a fiatalság nem érdeklődik a közélet iránt, a nyilvános rendezvényekről többnyire távol maradnak. Meglepettségünknek és csalódottságunknak hangot adva kérdeztük a miérteket, az előadó szigorú statisztikákkal adott választ. A Vajdaságban jelenleg működő 400 civil szervezet közül 104 engedett a megkeresésnek. Ennek a csoportnak a nagy része (37,89%) csak 21-50 tagot számlál, átlagosan 150,6 fős létszám a jellemző körökben. Alakulásuk általában 2001 utánra tehető (55,1%), igen csekély kisebbségük (6,12%) még 45 előtt kezdte meg működését. Tevékenységüket illetően a kultúra (26,3%), a hagyományápolás (9,7%) és az oktatás (9,7%) valamint a szakmai érdekképviselet élvez elsőbbséget, közbiztonsággal, adománygyűjtéssel közülük egy sem foglalkozik. Két gyűjtőszervhez kapcsolódhatnak, a Vajdasági Fejlesztési Hálózathoz és a Vajdasági Magyar Civil Szövetséghez. Kevés alkalmazottat foglalkoztatnak, s ami még szembeszökőbb elég nagy részüknek (46%) nincs az anyaországi szervezetekkel kapcsolata. Ez többek között köszönhető annak is, hogy nagyrészt önkormányzati pályázatok forrásaiból gazdálkodnak (37,83%) nagyon kevés olyan pályázati lehetőség áll a rendelkezésükre, amelyet magyarországi szervezetekkel közösen nyerhetnének el. Az az egy darab határon átnyúló program, amit ilyen együttműködésben valósítottak meg sem hozott sikert, hiszen a fejlesztésekből, beruházásokból (eszközátadás, új ingatlan) csak a magyarországiaknak jutott és kizárólag a képzésből részesültek vajdasági települések. Talán ez is oka a hazai szervezetek rendezte programokkal szembeni idegenkedésnek. Bár a már meglévő igen alacsony részvételi aránnyal ezzel már nem tudtunk változtatni, Alapítványunk

tagjai hangsúlyozták, hogy rendezvényünket pusztán saját forrásból, önzetlenül a vajdaságiak javára készítettük elő.

Mgr. Bozóki Antal, az Árgus civil szervezet elnöke, a szerbiai magyarság autonómiatörekvéseinek pontos jellemzőire világított rá. Hangsúlyozta, hogy a Vajdaságban – nem úgy, mint Erdélyben – önrendelkezésről a szó szoros értelmében nem beszélhetünk, a kérdés inkább az autonómiához, az önkormányzatisághoz fűződő jogok szintjén dől el.

Három fontos jogszabályt fogadtak el Szerbiában az utóbbi egy évben, ami ebből a szempontból jelentős: 1, a bíróságok és ügyészségek területi jogállásáról szóló törvény (ami 2010. jan. 1-től 138-ról 34-re csökkenti a községi bíróságok számát és megszüntet ill. lefokoz 6 magyar nyelvű bíróságot kiemelt magyar községekben), 2, a megkülönböztetésről (diszkriminációról) szóló törvény (mely 2009 májusában lépett törvényerőre és a „fekete lista” eltörlését szorgalmazta), 3, és a Délvidéken igen vitatott 2009. augusztusi nemzeti tanácsokról szóló törvény. (Fontos ezeken felül az emberi jogok megsértéséről szóló (más módon: „átvilágítási”) törvény és egyéb oktatási, kulturális, önkormányzati törvények, kormányutasítások a kisebbségi jogok használatára vonatkozó elemekkel.)

Miért van akkor mégis az, hogy a vajdasági magyarság egy része elégedetlen a fenti reformokkal? A szerb Svetozar Čiplić emberi és kisebbségügyi miniszter sem tűnik teljesen elégedettnak: „Szerbiában nincs összefüggő (koherens) rendszer...” – idézte őt Bozóki Antal. A szerb alkotmány kisebbségjogi rendelkezései ui. igen ellentmondásosak, Koszovó számára nemzeti és perszonális autonómiát fogalmaznak meg, míg a saját határokon belül a kisebbségek számára nemzeti tanácsok választását teszik lehetővé, azok számarányos képviselőjét azonban nem támogatják, amit magyar részről egy négypárti dokumentum követel. A nemzeti tanácsokról szóló augusztus 30-i törvényt a Magyar Koalíciót egyedül képviselő – a többiek véleményét figyelmen kívül hagyó – VMSZ nem nemzetként, hanem egy parlamenti pártként elfogadta, majd felszólította a választói névjegyzék létrehozására. A választói névjegyzék azon túl hogy csak a kulturális autonómiát szavatolja – azonban kétélű fegyver: ha feliratkozunk a névjegyzékre, azzal lényegében szentesítjük a korlátozott autonómiát, amennyiben ezt nem tesszük meg, elveszhet a magyar képviselő. A nemzeti tanácsokról szóló törvény elfogadása ui. lényegében nem járt együtt kiterjesztett hatáskörökkel. Ennek értelmében a nemzeti tanács állást foglalhat, kezdeményezést tehet, intézkedéseket fogantat, önállóan hozza meg és módosítja alapszabályát, dönt a nemzeti tanács összetételéről, szimbólumairól, szervezetek alapításáról, javaslatokat tesz a nemzeti kisebbségek személyi képviselőire, elismeréseket ítél oda, a nyelv és írás használat terén képviseli a nemzeti kisebbséget, törvények és más jogszabályok meghozatalát kezdeményezheti, és újdonságként: saját vagyont szerezhet (bár ez sem túl nagy eltérés a korábbi alapítványi szabályozáshoz képest). Az érdekképviselő és döntéshozatal azonban nem került bele a törvénybe. Így a magyarországi politikai erők által is üdvözölt nemzeti tanácsokról szóló törvényben lefektetett rendelkezések szűkebbek a nemzetközi egyezményekben biztosított kollektív kisebbségi jogoknál is!

Dr. Constantinovits Milán, egyetemi docens a közép-európai régió különleges helyzetéből kiindulva elemezte a Kárpát-medencei gazdasági folyamatokat, ill. azok európai uniós vonatkozásait. Az előadó – önmaga bevallása szerint – önkényesen válogatott a nagy fordulat évének eseményei között: 1989. június 16-án Nagy Imre temetése megindította azt a forradalmi hangulatot, amit a budapesti október 23-i események, majd a decemberi „erdélyi forradalom” tetőzött be. (És akkor még nem említettük az NDK folyamatos forrongását: a berlini fal leomlását és végül a német egység megszületését). Az első gazdasági esemény, amely ebben a folyamatban szimbolikus jelentőséggel bírt Magyarországon, a spontán privatizáció beindulása volt Németh Miklós kormánya alatt. De miért kellett mindent

privatizálni? Az összes bankot, a közműveket... A válasz a felső politikai körök részéről az volt, hogy: „Ne akadékoskodjon!”. Mára az eredmény: Magyarország az első öt legliberalizáltabb ország egyike.

Ezek az események nyilván nem történhettek volna meg, ha a két nagyhatalom „langyos háborúja” nem zajlik a háttérben. Ronald Reagan akkor – ügyes kommunikációs fogásként – jelentett be egy újabb 1000 Mrd-os katonai csomagot, amikor a SZU már csökkentette katonai kiadásait a béke felé menetelve. A csillagháború eleinte hihetetlennek látszott. Végül Ronald Reagan 8 éve után a Szovjetunió megszűnt – az Egyesült Államok pedig maradt a világgazdaság porondján.

Hogyan reagált a fordulatra az Európai Unió? Az EU az NDK megszűnésével automatikusan 18 milliós piaccal bővült. Az unió további bővítésének kérdését az elmélet egyértelműen elveti, az integrációs szakemberek –lásd: Tinbergen stb. – azt szorgalmazzák, hogy azokat a tagállamokat kel felvenni egy integrációba, melyek hasonló fejlettségi szintet képviselnek. Hát, Közép-Európában nem volt ilyen ország. Eredetileg fejlettség szerint Magyarország, Csehország, Lengyelország volt a sorrend. (Ennek ellenére ma Magyarország alig 2-3%-kal részesedik az EU exportból. Megj.: Az EU és Szerbia kereskedelme sincs az első 20-ban, sőt Magyarország a szerb partnerek között sincs az első 15-ben). 1992-ben elfogadták a Gazdasági és Monetáris Unió létrejöttét megelőlegező konvergencia-kritériumokat, amit 1993-ban a koppenhágai kritériumok elfogadása kísért, ami meghatározta, hogy az EU-hoz csatlakozni kívánó országok milyen demokratikus feltételeknek kell, hogy megfeleljenek. Az EU ma a világ vezető hatalma, a GDP tekintetében az USA-t is megelőzi (a K+F terén némiképp lemaradva). Ezzel együtt Közép-Európa országai is a világ élvonalába kerültek. Mégis, ha a csatlakozás mérlegét kellene megvonnunk – s az előadó elárulta bizonytalanságát, hisz nem tudja, hogy mennyire képes euszkeptícizmusát leküzdeni – kevés pozitívumot tudnánk felvonultatni. Magyarország 2008-ban először nettó 1 Mrd euró (cca. 250 Mrd forint) többletbe jutott az EU költségvetéséből, ami a tagállamok GNI-ának mintegy 1 %-át osztja el. Az elmúlt 5 évben azonban nettó befizető volt, és most sem tudjuk, hogy mennyit ér a mintegy 75%-os vámvesztés. Nem beszélve arról, hogy az európai uniós pályázati rendszer többnyire utófinanszírozásra épül, hihetetlen bürokratikus feltételeket és korrupciót vonva maga után. Amit előnyként említhetünk az a relatíve szabad tőkeáramlásban, a „globalizáció vívmányaihoz” való jobb hozzáférésben és az infrastrukturális előnyökben rejlik, bár ezek sem ellentmondásmentesek, gondoljunk csak az elképesztő méreteket öltő korrupcióra, ami az építkezéseket kíséri. Ha a mögöttes tényezőket áttekintjük még szomorúbb eredményt kapunk: óriási eladósodás, nemcsak az állam, hanem a családok részéről is. A magyar emberre nem jellemző a kockázatvállalás, Magyarország az egymillió kényszervállalkozó hazája. A csatlakozás a gazdaságilag fejletlenebb országot vesztessé teszi, duális gazdaság alakul ki, a multinacionális cégek felosztják egymás közt a piacot, Magyarország is csak „összeszerelő ország”, befolyása nincs saját gazdasági folyamataira. Ha az emberjogi kérdéseket tekintjük, az EU kettős mércét látszik alkalmazni: az EU-n belül – úgy tűnik – nincs emberjogi probléma, kifelé azonban a demokrácia öre szerepét tölti be. Hogyan fogadhatták el a 2009. szeptemberi szlovák nyelvtörvényt? Mégis egyedül ebben – az EU-n belül kisebbségi érdekérvényesítés terén – van az igazi nagy lehetőség a Kárpát-medencei magyarság összefogására. Ehhez egy új fogalom bevezetésére lenne szükség: nem kisebbségként, hanem „nemzetalkotó őshonos közösség”-ként kellene a magyarságnak egyesített erővel fellépni jogaiért az Európai Bizottság előtt, valamint szükséges lenne a kettős (magyar) állampolgárságot biztosítani az azt igénylő Kárpát-medencei magyarok számára.

László Péter Sándor, egyetemi adjunktus a történelem-földrajz eredményeire hagyatkozva Európa és azon belül a Kárpát-medence területén történelmileg kialakult autonómiaformákat

vette sorra. Nem hagyta figyelmen kívül, hogy a mai Bács-Bodrog vármegye ill. Torontál vármegye terén egy szkíta sáv volt fellelhető, mely a térséget sajátos képződménnyé tette. (Erről Kiss Gy. Csaba: Közép-Európa, nemzetek, kisebbségek c. könyvében olvashatunk részletesebben.)

Titusz nyomán az autonómiaformák bölcsőjének tekinthetjük a görög városállamokat, melyek macedónok, gallok számára jelentettek külön jogokat. Majd Caesarnak kellett autonómiát adni ezeknek a népeknek. Krisztus u. 200-ban jött létre jazig autonómia (egy karavánút mentén) Daruváron. 1240-ben Szászföld élvezett autonómiát egészen a Habsburg Birodalom létrejöttéig. Két példát hozhatunk redemptiora: a Jász-Nagykun és a száraz önmegváltást, mely nem adott teljes területi autonómiát, egy érsekségi központtal működött Bajától Bács-Bodrog megyéig. A XIX. században a magyarországi modernizáció központjává az Alföld vált. Ezzel egyidejűleg szerb, román irtványfalvak alakultak ki és Torontál, Szeben, Hunyad vidékén megindult a térség sivatagosodása. A szerbség egyre erősebb függetlenedési törekvésekkel állt elő. Ezek egyik első megnyilvánulása a Mosonyi-Miletics-féle javaslat volt, mely a szerbséget az egyenjogú országos nemzet szintjére akarta emelni. 1820-30-ban megfogalmazódott a Milos Obrenovics-féle alkotmányos törekvés, 1818-ban a „szerb republika” a Habsburg Birodalomtól való elszakadást követelte meg.

Erdélyben modern autonómiaformák működtek, itt jött létre az ún. Magyar Autonóm Terület. Mindezek a példák azonban ma már feledésbe merültek. Itt, a Kárpát-medencében, ahol a demokrácia deficitese, alaptörvényre, alkotmányra és korporativitásra lenne szükség az etnikai konfliktusok rendezése érdekében. Vannak erre megfelelő előzmények Európa-szerte, gondoljunk csak a Dánia-Németország között működő strukturális autonómiára, mely sok funkciót betölt és nem jár demokrácia-deficittel. Területi autonómia működik Ölandon és Dél-Tirolban, de minél keletebbre megyünk úgy csökken a területi autonómia esélye (pedig annak idején a Perzsa és Római birodalmak alatt a parthusok, médek stb. nagy autonómiát élveztek). Végül a személyi autonómia állampolgári többletjogot jelent a kisebbségek számára.

Dr. Bodó Barna, egyetemi docens előadása elméleti bevezetőjében arra törekedett, hogy a kisebbségpolitika terminológiáját pontosítsa. Nem használjuk helyesen többek között a „szórvány” kifejezést. Gyakran összekeverjük a „diaszpóra” fogalmával, mely az előzővel ellentétben a migráció eredményeképpen jön létre, bibliai fogalomként „szétszóródás, elszéledés” jelentéssel került mindennapi szóhasználatunkba. A „szórvány” zárt földrajzi területhez kötődik, tagjai „nem mentek el sehova” – hangsúlyozta az előadó. A szórvány jelenségének igen kiterjedt szakirodalmi van: (1) részben nemzetsemleges fogalom, tagjait a kultúra és a közös származás köti össze, nincsenek meg azok a feltételek, melyek a nemzeti lét feltételeit teljesítenék (lásd: Vetési László, kolozsvári lelkész), (2) Bárdi Nándor szerint 6 tényező határozza meg: a tárgykör, az eredet, az elhelyezkedés, méret, az intézmények és a hangsúlyos problémák (asszimiláció), (3) szociológiai szempontból (lásd: Ilyés Zoltán) a nyelv a legmeghatározóbb, ehhez kapcsolódik a társadalmi-gazdasági helyzet, az autochton elemek az allochton elemekkel szemben és a rurális-urbánus ellentétpárok, (4) a politológiai értelmezés (Bodó) szerint a szórványt az határozza meg, hogy az egyén mindennapi döntési helyzeteiben hogyan vállalja a nyelvi és kulturális kérdéseket, hiszen az anyanyelv nem válik teljessé minden nyelvi helyzetben (lásd: pl. a szaknyelv változását.)

A szórványt illetően mindig felmerül az asszimiláció kérdése, melyet a 60-as években a Gordon-féle olvasztótégely elmélet magyarázott, de azt újabban pedig Yinger és Brubaker elmélete váltotta fel. Makai Sándort idézve: „Kisebbségi sors vállalhatatlan, mert nem embernek való.” A kisebbség sok helyütt előbb vagy utóbb fel is adja végvárait. 30 évvel ezelőtt a magyar nyelv határa Resicabánya volt, ma Temesvár, holnap tán Arad lesz? Szabadkán az utolsó pár 100 évben 10%-kal csökkent a magyarság részaránya (50%-ról 40%-ra). Kire hárul a megoldás? Az egyházra, papságra? Nem feltétlen. A nyelv valóban fontos

fenntartóerő, de az sem mindig tud lépést tartani a modernizáció követelményeivel. Az anyanyelv fenntartásához továbbá intézmények kellene, ahol nincs templom és iskola – nincs anyanyelv sem. Erdélyben öt évvel ezelőtt készítették szórványstratégiát, de ehhez nem elegendő a helytörténeti ismeretünk. Hiányoznak a helytörténet magyar, szerb, román stb. elemei. Fel tudunk sorolni szerb nemzeti költőket? Nem tudjuk, hogy Temesváron született Desitej Obradovics, a szerb felvilágosodás atyja és Temesvár egyben a nemzetközi geometria bölcsője is (lásd: Bolyai János temesvári levele.). A helytörténeti kutatásokat itt egy Phare projekt keretében kezdték meg 2006-ban, mely Temesváron kívül másik három nagyvárosra és huszonnégy kisvárosra is kiterjedt és egyszerre dolgozott fel szerb, román majd kizárólag magyar eseményeket. Sok hasonlóságot tártak fel Temesvár és Budapest fejlődése közt. Temesvár főépítész, Székely László, ma díszpolgára a városnak, Budapesten tanult. A foci Budapest után Temesváron jelent meg először.

Végezetül tanulságként elmondható, hogy a szórványt nem megmenteni célunk, hanem azt „önmagamat mint nemzetemet segíteni” a feladatom – zárta előadását az erdélyi Kolozsvár és Temesvár egyetemi professzora.

A délután talán legnagyobb izgalommal várt előadását *Matuska Márton* történész elbeszélésében hallgathattuk meg. Az 1944-45-ös szerb megtorlás nem kímélte a magyarságot sem, nem beszélve arról, hogy Tito marsall Magyarország területén is szabadon garázdálkodott, az ide menekült háborús bűnösöket is elérte Szerbia haragja, egyeseket a magyar diplomácia megkérdezése nélkül hurcoltak el. Elég volt Malinovszkij jóváhagyását megszerezni. (Így vesztette életét Szombathelyi Ferenc, vezérkari főnök és Dr. Deák Leó, Bács-Bodrog vármegye és Zombor főispánja, a délvidéki kisebbség szószólója is.) A genocídium eltartott egészen 1945 februárjáig. Természetesen a népirtás Szerbia területén párhuzamosan zajlott, a temerini razzia során 5000 lelket fogtak el, ebből minden ötödiket kivégezték, itt házról házra jártak és fegyvert kerestek a szerb partizánok, Újvidék környékén több 10000 magyar vesztette így életét! Nem beszélve arról a menekültömről, mely ezt megelőzően a németek és részben a magyarok részéről elhagyta a Vajdaság területét.

Délvidék magyarsága más történelmi fejlődésen ment keresztül, mint Erdély és Felvidéké. Délvidéken ui. nem voltak ősi nagy magyar családok. Ebben az időszakban, azaz a II. vh. vége körül, kezdett ez a magyar vezető réteg kialakulni a bankosok, iparosok soraiból és kezdte meg politikai párttá szerveződését. A mozgalom élén a már említett Deák Leó, egy igen művelt toleráns nemesi ember és Fernbach Péter, a németek szolgálatában álló, szélsőséges politikus jelent meg. Az utóbbit is elraboltak és Újvidéken eljárást indítottak ellene.

Kabolba 200 fős listát küldtek azoknak a személyeknek a nevével, akiknek a likvidálását határozták el. A helyi csendőrpáncsnok saját személyével garantálta, hogy ezek – azaz a listán lévő – emberek nem ellenségek, és a lista törlését kérték. Két bírót is meggyilkoltak – nem a helyi szerbek akaratából – és végül mindennek eredményeképpen nem a háborús bűnösöket, hanem a hősokeket végezte ki a szerb megtorlás!

Összességében mindezek az események Tito erkölcstelenségének bizonyítékául szolgálnak. Azokat a magyarokat fejezte le, és kizárólag azért, mert politikai ellenségek voltak, akiknek egyébként szobrot kellett volna állíttatnia, akik vallásosak, hősök és nagy emberek voltak. Ugyanezt tette a horvátokkal, sőt a szerbekkel is.

Voltak olyanok is, akik kedvesek lehetnek volna a kommunista Szerbiának. Ezek között említhető Keck Zsigmond, református lelkész – más néven Kossa János, nyelvi szakértő –, aki élet és halál ura volt Cservenkán, a nemzetiségi sors meghatározója és kommunistává lett. Nem volt magyar gondolkodású ember, amit mi sem bizonyít jobban, minthogy az emberek szemlesütve hallgatták magyar beszédét. 1948-ban mégis, őt is elérte a hatalom lesújtó ökle, bebörtönözték.

Aztán megemlíthetjük még az újságírókat, akik nagy része elmenekült Szerbiából vagy Csuka Jánost, Tildy Zoltán tanácsadóját, aki a két világháború közti délvidéki magyarság történelmét dolgozta fel, és akit olyan nyomtalanul eltüntettek, hogy halála napjáig Magyarországon a neve sem jelenhetett meg. (Majd a Püski Kiadó gondozásában jelent meg könyve: A délvidéki magyarság története 1918-1941). A dél-bánáti Debelyacsán (Torontálvásárhely), a még ma is részben református vallású magyarok lakta faluban, az első nevezetes halott a református püspöki teendőkkel megbízott tiszteletes, Gachal János volt. Őt a kommunisták is igyekeztek megvédeni, köztük Németh Péter, a helyi párttitkár, aki mindent megmozgatott a tiszteletes megmentése érdekében – a következmény az lett, hogy őt a saját házában éjszakai álmából megmentve lőtték halálra.

A kutatások a mai napig folynak. Levéltári adatok, korabeli elbeszélők visszaemlékezései segítenek a tények feltárásában. Mezei Zsuzsa – levéltáros – Belgrádban kereste a nyomokat, de még mindig rengeteg a feltáratlan és elérhetetlen dokumentum. A magyarság nagy része pedig a mai napig mit sem tud az 1944-45-ös délvidéki eseményekről.

A nemzeti identitással és társadalmi szerkezettel kapcsolatban *Vékás János*, a Kisebbségkutató Intézet kutatója ismertette tanulmányát, mely hosszú évek kutatásainak eredménye és a szerző saját élményéé is, lévén délvidéki születésű.

Az autonómia olyan fogalom, mely a határon túl ellenkezést vált ki, de Magyarországon egyre több párt ismeri fel, hogy ezzel szavazatokat nyerhet, de a megvalósítás, vagy a mellette való kiállás még különböző az egyes csoportosulások között.

Az autonómiát, illetőleg az integráció folyamatát kétszer négy fogalommal határozta meg az előadó, ezek egyszer az intézmények, érdekek, javak és viszonyok, másrésről az ezekhez párosítható kultúra, demográfia, gazdaság és politika. Ezek a fogalmak egymásból következnek, az előző szükséges, de nem elégséges feltétele a következőnek. A demográfia fontos, hogy az adott kisebbség véghez tudja vinni célkitűzéseit, de a gazdasági is nagyon fontos. A gazdaság szereplő viszont a politikára vannak nagy befolyással, a politikai pedig a kultúrán keresztül gyakorol hatást a széles tömegekre. Az integráció azonban az emberanyag minőségétől is függ, nem csak a mennyiségétől, és ez hat a gazdaságra, a kultúrára és a politikára egyaránt, tehát a körben felrajzolt fogalmak ismétlődnek.

Másik fontos fogalomként nevezte meg az előadó az identitást. Identitáson az egyénnek a társadalmi környezetével kialakított interaktív viszony tudati tükröződését értjük, hangzott a tömör megfogalmazás. Ahány ember, annyi identitás. Az emberek különböző mértékben kötődnek az adott közösséghez, lojalitásuk milyen mértékű. Ezzel kapcsolatban egy szép ábrán ismertette az identitás mélységét, szélességét és dinamikáját, összességében a szerkezetét.

Amennyiben a hasonlóan gondolkodó, hasonló identitással rendelkező személyek csoportja, közössége létrejött, megkezdődhet a közösségi érdekérvényesítés. Ehhez a csoport megteremti saját intézményeit és elitjét. Az autonómiáért aztán ez az elit és intézményrendszer száll síkra. Az autonómia típusait a következőképpen sorolta fel az előadó. Formája alapján lehet területi, intézményi, és személyi. A személyi lehet, amely összetartja a vajdasági magyarságot és ebbe lehet beilleszteni előbbi kettőt. Tartalma alapján azt kell megnézni, hogy a társadalmi integráció mely tényezői és milyen mértékben mozgósíthatók, mindenekelőtt a bevezetésében említett négy alapfogalom. Amelyik a leginkább hatékony, azt kell fejleszteni, hogy „mozdony-elv” alapján fejlessze, magával húzza a másik hármat.

Az autonómia legfontosabb hatásköreiként a véleményezést, a vétójogot és az igazgatást emelte ki, a folyamatos egyeztetést többség és kisebbség között. Fontos, hogy adott közösség csak olyan feladatokat vállaljon magára, melyeket teljesíteni is tud.

László Péter Sándor, egyetemi adjunktus a nap során második alkalommal is lebilincselő előadást tartott, ezúttal a Délvidék település-földrajzi sajátosságairól. Egészen az ókorba vezette vissza a terület népességének és földrajz elhelyezkedésének kapcsolatát. A térség folyóvölgyei, a Tisza és a Duna mellékfolyói, vizenyős, lápos zugai a történelem számos itt élt népének menedéket adtak. A jó termőföld pedig biztosította a növénytermesztés és az állattartás feltételeit.

Már a szkíták is megtelepedtek a vidéken és a Duna lehetett a választóvonal a kelta népek és a sztyeppei lovas kultúrák élőhelye között. Titelnél, ahol a Tisza a Dunába folyik, volt egy vízi átkelőhely, gázló, ahol a különböző népek cserélték ki termékeiket. Míg a Tisza mentén több helyen is megtalálták ilyen átkelő- és piachelyek nyomait, a Dunán egyedül a mai Békásmegyér területén leltek ennek létezését feltételező bizonyítékokra.

Az itt élt népekre vonatkozóan számos régészeti leletet sorakoztatott fel, melyek azt bizonyítják, hogy egyes, Közép- és Kelet-Ázsiában házasított állatfajok, mindenekelőtt a baktriai teve (kétpúpú) és a vízi bivaly is nagy számban letelepedett a vidéken. Tehát már jóval az általunk iskolában tanult honfoglalás időpontja előtt is ázsiai eredetű sztyeppei népek éltek itt. Ami szintén újdonság, hogy a különböző kultúrájú népek, kelták és nomádok békében megfértek egymás mellett, mert a feltárt sírok nem tanúskodnak háborús sebekről és sok alkalommal a különböző kultúrájú népek egymás mellé temetkeztek.

Erdély déli részein a kelták és a szkíták hosszabb ideig együtt élhettek, mert a kelták a sőt már Kr. e. 2-3 században bányászták a Maros mentén, ugyanakkor ebben az időben a nomád szkíták is feltűntek errefelé, sőt a rómaiak bizonyos fokú autonómiával illették őket, miután az Al-Dunától délre eső területeket a birodalomhoz csatolták.

E népek településszerkezetét a Dél-Alföldre máig jellemző tanyasi életmód határozta meg, azonban abban az időben még jóval nagyobb területen, az Erdélyi-medencében, sőt a Dunántúl egy részén is. A tanyák különböző formáit festői szépséggel mutatta be az előadó, a gazdagabb bikás tanyáktól a szegényebb szállásbokrokig bezárólag, mely formák a mai napig megtalálhatók, mindenekelőtt Szabadka városának vonzáskörzetében, szélesebb értelemben pedig az egész Magyar Alföldön.

Újabb érdekességre hívta fel a figyelmet az előadó, hogy a nomád népek is házakat építettek, nem csupán jurtákban éltek. A Kaukázus hegyeiben feltárt, úgynevezett ingus tornyok alaprajzaira a Tisza mellékén is rátaláltak, ami azt bizonyítja, hogy a Kaukázus előterében élt (és részben ma is ott élő) nomád népek építkezési kultúrája a Fekete-tengertől északra elterülő sztyeppen keresztül egészen a Kárpát-medencéig elért.

Összefoglalóan kijelenthető, hogy az említett sztyeppei népek és a magyarok közötti nyelvi kontinuitás ugyan nem bizonyítható, mindazonáltal a településszerkezet, temetkezés, állatfajok, életmód és kultúra (leletek alapján) között igen nagyfokú a hasonlóság, ami azt jelenti, hogy ezen a területen Krisztus születésétől kezdődően, de már azt megelőzően is nomád állattartó lovas népek éltek, akik közül sokan átvészelték a népvándorlás évszázadait és az érkező rokon népek magyarokkal egybeolvadva folytatták tovább életüket.

A szombati programból a meghívottakon kívül már csak két előadás volt hátra az esti díjátadó előtt. Az egyik tekintettel az 1956-os forradalom évfordulójára Tito marsall Jugoszláviája és a magyar forradalom és szabadságharc kapcsolatát tárgyalta, *Kopp Kristóf* alapítványi kurátor előadásában, míg a másik *Birkás Norbert* szabadkai születésű joghallgató, az Alapítvány pályázatának nyertese bemutatója volt a magyar kisebbségről az 1918 és 1938 közötti Szerb-Horvát-Szlovén- majd Jugoszláv Királyságban.

Kopp Kristóf, az Alapítvány képviselőjében összefoglalta az egész nap eseményeit, majd a résztvevők, meghívott előadók, barátok, ismerősök közös vacsorán vettek részt. A vacsora után sor került a kiírt pályázat győztesének díjazására.

A szombati napot egy néptáncbemutató zárta, ahol a Kárpát-medence szinte valamennyi zugából bemutatásra kerültek magyar néptáncok. A résztvevők is kipróbálhatták, mennyire táncra termettek. Az este jó hangulatban zárult.

Vasárnap *Turuc József*, topolyai idegenvezető kísért minket autóbuszos kirándulásunkon. A Palicsi-tó környéki séta után, Magyarkanizsa és Zenta között számos apró település múltja elevenedett fel a helytörténeti ismerettel felszerelkezett vezető elbeszéléseiben. Zentán az egykori török elleni csata emlékhelyének megtekintése után a múzeumban, majd a városházán spontán előadást tartott a minket kísérő helyi magyar vendéglátó. Megtudtuk, hogy a monda szerint Savoyai Jenő a zentai csata után „arany bilincsben” vonult a császárhoz, engedetlen győzelméért büntetésből, illetve, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia korában minden harmadik választás alkalmával szerb polgármester követte a magyarokat és hogy a tótok elérték ezt a vidéket is. A magyarok elleni népiirtás áldozatai emlékére készült kopjafa előtt a Tisza-parton maga a mester, Recskó Béla állt modellt. Továbbmenve a Bánáton áthaladtunk Rákosi szülőfaluján, Adán. Az aracsi pusztatemplomot csak 500 m-es körzetben tudtuk megközelíteni, az Árpád-kori templomhoz télen-nyáron járhatatlan szántóföldi út vezet. Miért nem vezet el közülük egy legalább a magyarság e délvidéki szimbólumához? Innen kissé csalódottan mentünk tovább Topolyán, a Törleyekről híres Zuboticán és Csantavéren keresztül vissza Szabadkára. A Mindenszentek napi temetők gyertyafényétől kísérve érkeztünk Budapestre.